

*Жакышова Б. Ш., пед. илимд. канд., доцент
emilbati@mail.ru*

ORCID: 0009-0003-4721-3628

И. Арабаев ат. КМУ, Бишкек ш.

Абдыкеримова К. Ш., химия илимд. канд., доцент

ORCID: 0009-0003-6477-6932

И. Арабаев ат. КМУ, Бишкек ш.

Турдубаева Г. Т. пед. илимд. канд., доцент

ORCID: 0009-0003-0611-8405

ОшМУ, Ош ш.

Кыргызстан

БОЛОЧОК ХИМИЯ МУГАЛИМДЕРИНИН МЕТОДИКАЛЫК КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮГҮН КАЛЫПТАНДЫРУУНУН ПРИНЦИПТЕРИ

Макалада динамикалуу өнүгүп жаткан билим берүү системасында химия мугалиминин усулдук компетенттүүлүгүн өнүктүрүү маселелери каралат. Химия мугалиминин предметтик компетенттүүлүгүнүн компоненттери, алардын өнүгүү багыттары, кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүү багыттарынын структурасы жана мазмуну талданат: кошумча кесиптик педагогикалык билим берүү системасында курстук окутуу, өз алдынча билим берүү ишмердүүлүгү тууралуу айтылат. Химия мугалиминин кесиптик ишмердигинин мотивациялык жана нарктык компоненттерин калыптандыруу жана өз алдынча билим берүү маселелери каралат.

Мындан тышкары, макалада химия мугалиминин бүткүл кесиптик ишмердүүлүгүндө предметтик компетенттүүлүгүнүн өнүгүшү каралып, төрт компоненттин – өзүн-өзү болжолдоо, өз алдынча билим алуу, өзүн өзү тарбиялоо жана жетишкендик мотивациясынын бирдиктүүлүгүнүн негизинде кесиптик өзүн-өзү башкаруунун кыймылдаткыч күчү катары каралат.

Мугалимдин кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүү процессинин негизги багыттарынын бири болуп өзүн-өзү тарбиялоо – психологиялык, педагогикалык, предметтик жана усулдук билимдерди өздөштүрүү үчүн системалуу, максаттуу өз алдынча таанып-билүүчүлүк ишмердүүлүгү саналат. Өзүн-өзү тарбиялоо мугалимдин жеке, социалдык жана кесиптик муктаждыктары, өзүнүн чыгармачылык потенциалын максималдуу колдонууга умтулуусу, жетишкендик мотивациясынын болушу жана өзүнүн кесиптик ишмердигине баалуулукка негизделген мамилеси менен аныкталат.

НАРОДНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ. ПЕДАГОГИКА. МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ

Түйүндүү сөздөр: химия мугалими, усулдук компетенттүүлүгүн калыптандыруу, чыгармачылык, предметтик химиялык компетенттүүлүк, өз алдынча билим алуу, өзүн өзү тарбиялоо, жетишкендиктин мотивациясы, когнитивдик критерий.

Жакышова Б. Ш., канд. пед. наук, доцент,
emilbati@mail.ru

ORCID: 0009-0003-4721-3628

КГУ им. И. Арабаева, г. Бишкек

Абдыкеримова К.Ш., канд. химич. наук, доцент

КГУ им. И. Арабаева, г. Бишкек

ORCID: 0009-0003-6477-6932

Турдубаева Г.Т. канд. пед. наук., доцент,

ORCID: 0009-0003-0611-8405

Ош ГУ, г. Ош

Кыргызстан

ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ МЕТОДИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ХИМИИ

В статье рассмотрены проблемы формирования методической компетентности учителя химии в условиях динамично развивающейся системы образования. Проанализированы компоненты предметной компетентности учителя химии, направления их развития, структура и содержание направлений развития профессиональной компетентности: курсовой подготовки в системе дополнительного профессионального педагогического образования, самообразовательной деятельности. Рассмотрены вопросы самовоспитания и формирования мотивационно-ценностных компонентов профессиональной деятельности учителя химии.

Кроме этого в статье рассматриваются развитие предметной компетенции учителя химии, которая происходит на протяжении всего его профессионального пути, опираясь на единство четырех составляющих - самопрогнозирования, самообразования, самовоспитания и мотивации достижения как движущей силы профессионального самосовершенствования.

Одним из ключевых направлений процесса формирования профессиональной компетентности учителя является самообразование - систематическая целенаправленная самостоятельная познавательная деятельность по овладению психолого-педагогическими, предметными и методическими знаниями.

Самообразование обусловлено личностными, социальными и профессиональными потребностями учителя, желанием максимально реализовать свой творческий потенциал, наличием мотивации достижения и ценностного отношения к собственной профессиональной деятельности.

Ключевые слова: учитель химии, формирование методической компетентности, творческий потенциал, предметная химическая компетенция, самообразование, самовоспитание, мотивация достижения, когнитивный критерий.

Zhakyshova B. Sh., cand. ped. of science, docent
emilbati@mail.ru

ORCID: 0009-0003-4721-3628

KGU named after I. Arabaeva, Bishkek

Abdykerimova K. Sh., cand. chemical of science, docent

ORCID: 0009-0003-6477-6932

KGU named after I. Arabaeva, Bishkek

*Turdubaeva G. T., cand. ped. of science, docent
ORCID: 0009-0003-0611-8405
Osh State University, Osh
Kyrgyzstan*

PRINCIPLES FOR THE FORMATION OF METHODOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE CHEMISTRY TEACHERS

The article examines the problems of developing the methodological competence of a chemistry teacher in a dynamically developing education system. The components of the subject competence of a chemistry teacher, the directions of their development, the structure and content of the directions of development of professional competence are analyzed: course training in the system of additional professional pedagogical education, self-educational activities. The issues of self-education and the formation of motivational and value components of the professional activity of a chemistry teacher are considered. In addition, the article examines the development of a chemistry teacher's subject competence throughout his entire professional career, based on the unity of four components - self-forecasting, self-education, self-education and achievement motivation as the driving force of professional self-improvement.

One of the key directions in the process of developing a teacher's professional competence is self-education - systematic, purposeful independent cognitive activity to master psychological, pedagogical, subject and methodological knowledge. Self-education is determined by the personal, social and professional needs of the teacher, the desire to maximize one's creative potential, the presence of achievement motivation and a value-based attitude towards one's own professional activities.

Keywords: *chemistry teacher, formation of methodological competence, creativity, subject chemical competence, self-education, self-education, achievement motivation, cognitive criterion.*

Билим берүүнү жаңылоо шартында болочок химия мугалимдеринин кесиптик даярдыгына талаптарды жогорулатууга өзгөчө көңүл буруу менен алардын методикалык компетенттүүлүгүн өнүктүрүү – негизги маселелердин бири. Бирок методикалык даярдыктын сапаты, илимий көз караштан алганда, жаңы педагогикалык технологияларды өздөштүрүү жана химия сабагында натыйжалуу колдонууну ишке ашыруу менен бирге эле, окуу-тарбия ишинин принциптерин, мазмунун, формаларын, ыкмаларын жана каражаттарын максатка ылайык пайдалануудан көз каранды [1].

Жогоруда айтылгандардын бардыгы заманбап талаптарга жооп берген мугалимдин методикалык компетенттүүлүгүн өнүктүрүү, ошондой эле анын өнүгүшүн камсыз кылуу үчүн эффективдүү шарттарды жана каражаттарды иштеп чыгуу зарылчылыгы менен аныкталат демекчибиз.

Мугалимдин методикалык ишмердүүлүгүнүн маңызын кароодон мурун, биз анын бүткүл педагогикалык процессти башкаруу субъектиси катары негизги мүнөздөмөлөрүн карап көрөлү. Дидакттардын пикири боюнча, мугалимдин өзгөчөлүгүндө негизги нерсе катары анын ишмердүүлүк тармагындагы кесиптик компетенттүүлүгүн эсептешет. Бул адистин пайда болгон кесиптик көйгөйлөрдү чечүү үчүн шарттарды жана билим берүү технологияларды билүүсүн, ошондой эле өз билимин иш жүзүндө ар кандай кырдаалда колдоно билүүсүн билдирет. Билим берүү мекемелериндеги усулдук иш-чаралар мугалимдердин үзгүлтүксүз кесиптик билим берүү системасына кирет жана дайыма коштоп жүрөт.

Педагогикалык адабияттарда мугалимдин методикалык компетенттүүлүгү боюнча үч көз караш бар [2]:

1. Мугалимдин тынымсыз өзүн-өзү тарбиялоосу, окуу-тарбия иштерин

координациялоого, дидактикалык жана методикалык даярдыгынын деңгээлин жогорулатуу, окуучуларга билим берүүнүн жана окутуунун эң эффективдүү методдорун жана ыкмаларын өздөштүрүү, топтолгон педагогикалык тажрыйба менен бөлүшүү жана ошол эле учурда башкаларга өткөрүп бере билүү.

2. Мугалимдин конкреттүү билим тармагынын, б. а., химия предметинин теориялык жана практикалык деңгээлин жогорулатуу.

3. Кесиптик билим берүүнү өнүктүрүүнүн актуалдуу маселелерине арналган семинарларга, тегерек столдорго, конференцияларга, илимий изилдөөлөргө жана башкаларга активдүү катыша билүү.

Жогоруда айтылгандардын негизинде, мугалимдин *методикалык компетенттүүлүгү* – бул мугалимдин өзүнүн педагогикалык потенциалын андан ары өркүндөтүү, билим берүү процессинде пайдалуу педагогикалык-дидактикалык долбоорлоо, моделдөө, жаратуу сыяктуу ишмердүүлүктөрдү ишке ашыруу боюнча өз алдынча кесиптик ишмердүүлүгүнүн түрү.

Мугалимдин методикалык ишмердүүлүгү күнүмдүк педагогикалык практика менен айкалыштырылган окуу жылынын ичинде жүзөгө ашырылат. Усулдук иштин негизги багыттары, мазмуну жана формалары окуу жайдын окумуштуулар кеңеши тарабынан аныкталат.

Мугалимдин методикалык ишинин объектиси болуп ар түрдүү тармактарда компетенттүү адистерди калыптандыруу саналат.

Методикалык иш-аракеттин предмети – бул тигил же бул окуу дисциплинасынын (химиянын) мазмунунун өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен жаңы билимдерди жана көндүмдөрдү калыптандыруу процессин ишке ашыруунун жана чагылдыруунун ар түрдүү ыкмалары жана жолдору.

Мугалимдин методикалык ишмердүүлүгүнүн функцияларына төмөнкүлөр кирет:

- аналитикалык функция – билим берүүнүн мазмунун узак мөөнөттүү пландаштыруу жана өнүктүрүү, билим берүүнүн сапатын жогорулатуу менен байланышкан жаңы инновациялык технологияларды колдоно билүү;

- конструктивдүү функция – сабакты пландаштыруу менен байланышкан иш-аракеттердин системасы, билим берүү стандарттарын, окуу планынын талаптарын, берилген билим берүү мекемесинде интегралдык педагогикалык процессти ишке ашыруу шарттарын ишке ашырууга көмөктөшүүчү дидактикалык технологияларды колдоону аныктоо жана өнүктүрүү.

Окутууда маанилүү ролду структуралык компоненттер ойнойт, алар мугалимдин окуу иш-аракеттерин илимий туура уюштуруу болуп саналат. Аны эмпирикалык жана теориялык деңгээлде сүрөттөсө болот.

Эмпирикалык деңгээл – бул окуучулардын кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүү үчүн билим берүү жана таанып-билүү иш-аракеттерин башкаруунун иш-аракеттеринин, операцияларынын, ыкмаларынын системасы.

Теориялык деңгээл жеке мугалимдин практикалык ишмердүүлүгүн чагылдырат, ал эми мугалимдин эң баалуу жаңычыл табылгалары (окутуунун жаңы технологиялары) жалпыланат. Кеңири таралган жалпылоо структуралары окутуунун методдору жана ыкмалары болуп саналат.

Кесипкөй мугалимдин методикалык ишмердүүлүгү усулдук иш-аракеттин түрү деп эсептелип, моделдөөнүн, долбоорлоонун, конструкциялоонун жана окуу процессине педагогикалык жактан пайдалуу дидактикалык колдоону конкреттүү окуу

дисциплинасына киргизүүнүн туруктуу жол-жоболорун билдирет, бул алардын өнүгүшүн жана өркүндөтүлүшүн аныктайт.

Жогорку окуу жайда болочок мугалимдер тарабынан аткарылуучу методикалык иштердин түрлөрүнө төмөнкүлөр кирет: окуу-программалык документтерди, окуу-методикалык комплекстерди талдоо, теориялык жана практикалык окутуунун системасын пландаштыруу; класста маалыматтык системаларды көрсөтүү үчүн формаларды моделдөө, долбоорлор менен иш алып баруу; билимдин жана практикалык көндүмдөрдүн бул чөйрөсүндө терминологияны өнүктүрүү үчүн студенттик ишмердүүлүктү түзүү сыяктуу иш-аракеттерди аткаруусу [9].

Мындан тышкары, белгилүү бир академиялык дисциплинаны (химия) окутуу методдорун иштеп чыгуу; окуучулардын окуу ишинин ийгилигине мониторинг жүргүзүүнүн түрлөрүн жана формаларын иштеп чыгуу; класстагы окуучулардын тарбиялык иштерин координациялоо; окуу дисциплинасы боюнча дидактикалык жана методикалык камсыздоону даярдоо (окуу китептери, окуу колдонмолору, окуу-методикалык комплекстер, ар кандай багыттагы тесттердин комплекси ж. б.); сабакка даярданууда жана анын натыйжаларын талдоодо өзүнүн ишмердүүлүгү жөнүндө ой жүгүртүү.

Методикалык иш-аракеттерди өздөштүрүү усулдук чеберчиликти калыптандыруу аркылуу өтөт, бул келечектеги мугалимдин мурда алган билиминин негизинде жаңы шартта белгилүү бир аракеттерди жасоо инсандык касиети катары түшүнүлөт.

Методикалык чеберчилик төмөнкүдөй топторго бөлүнөт [6]:

Методикалык көндүмдөрдүн 1-тобу педагогдун кесиптик ишмердүүлүгүнүн теориялык жана методикалык негиздерин өздөштүрүү менен байланышкан. Ал төмөнкү көндүмдөр менен мүнөздөлөт: адистерди даярдоо үчүн билим берүү программалык документтерин талдоо; белгилүү бир теманы же бөлүмдү изилдөө үчүн окуу, маалымдама жана энциклопедиялык адабияттарды тандоо; маалыматтык башкаруу системасына, окуу китебине, окуу куралына логикалык жана дидактикалык талдоо жүргүзүү; маселелерди чечүү үчүн алгоритмдерди, структуралык жана логикалык схемаларды, көмөкчү эскертүүлөрдү ж. б. түзүү; теориялык жана практикалык окутуунун комплекстүү методикалык ыкмаларын иштеп чыгуу; окуучулардын билиминин, билгичтиктеринин жана көндүмдөрүнүн деңгээлин аныктоонун ар кандай формаларын түзүү; окуучулардын окуу жана практикалык ишмердигинин ар кандай уюштуруу формаларын долбоорлоо.

Методикалык көндүмдөрдүн 2-тобу мазмундуу билим берүү маалыматын изилдөөнүн өзгөчөлүгүн эске алат. Ал төмөнкү көндүмдөрдү камтыйт: усулдук анализдин негизинде үйрөнүлүп жаткан тема (бөлүм) боюнча сабактардын системасын пландаштыруу; кесиптик ишмердүүлүктө студенттердин окуу жана практикалык иштерин долбоорлоо; окуу жана практикалык милдеттерди иштеп чыгуу жана тийиштүү билим берүү иш-чараларын жана операцияларын тандоо; окуучулардын класстагы ишмердүүлүгүн уюштуруу жана аны башкаруу; окутуунун теориялык жана практикалык ыкмаларын колдонуу; билимдин бул тармагындагы методикалык иштеп чыгуулардын педагогикалык пайдалуулугуна экспертиза жүргүзүү; окуу процессинде маалыматтык технологиялардын заманбап каражаттарын колдонуу.

Методикалык көндүмдөрдүн 3-тобу мурда калыптанган көндүмдөрдү синтездейт. Аларга төмөнкү көндүмдөр кирет: методдорду жана педагогикалык технологияларды практикада колдонуу; максаттарга жана окутуунун реалдуу шарттарына жараша вариативдүү окутуу ыкмаларын түзүү; жеке өзү тараптан окутуу системаны иштеп чыгып, аны методикалык сунуштарда көрсөтүү.

Методикалык көндүмдөрдү төмөнкү деңгээлде өнүктүрүүгө болот.

Методикалык көндүмдөрдү калыптандыруунун 1-деңгээли – тигил же бул методикалык ыкманы аткаруу максатынын негизи, анын оперативдүү курамын түшүнүү жана үлгү боюнча ишке ашыруу. Бул деңгээлде жогорку окуу жайда «Химияны окутуунун методикасы» окуу дисциплинасын окуу процессинде методикалык чеберчилик калыптанат.

Методикалык көндүмдөрдүн 2-деңгээли белгилүү бир окуу жайдын педагогикалык процессине байланыштуу кырдаалдарда айрым методикалык ыкмаларды же алардын комплекстерин колдонуу менен мүнөздөлөт. Бул деңгээлдеги методикалык чеберчиликти болочок мугалимдер педагогикалык практика аркылуу алышат.

Методикалык көндүмдөрдүн 3-деңгээли жеке методикалык ыкмаларды, алардын комплекстерин жана усулдук иш-аракеттердин түрлөрүн билимдин жаңы дисциплиналык чөйрөлөрүнө которуу менен мүнөздөлөт [5].

Мугалимдин методикалык ишмердигинин ийгилиги үч компоненттин өз ара аракетинен көз каранды: билим, билгичтик жана көндүм, мотивация. Практикада иш-аракеттин сүрөттөлүшүнүн эки деңгээли бар: теориялык жана эмпирикалык.

Теориялык деңгээлдеги методикалык иш-аракеттердин натыйжасы билимдин ар кандай тармактарында окутуунун усулдарын түзүүнүн жана өркүндөтүүнүн теориялык негиздерин иштеп чыгуу, усулдук иштеп чыгууларды жана методикалык сунуштарды жазуу болуп саналат. Методикалык усулдарды иштеп чыгуу – бул методикалык басылма түрүндө берилген жана мугалимге жардам берүү үчүн конкреттүү материалдарды камтыган документ. Алты айга, бир жылга белгилүү бир курска карата болжолдуу пландоосун, ошондой эле сабактар үчүн конкреттүү педагогикалык сценарийлерди камтыйт. Окуу китептеринде жана окуу куралдарында камтылган теориялык жана практикалык мүмкүнчүлүктөрдү мугалимге жакшыраак түшүнүүгө жардам берет.

Методикалык сунуштар – усулдук басылма түрүндө берилген жана окутуунун жана тарбиялоонун эң натыйжалуу ыкмаларын жана уюштуруу формаларын практикага киргизүүгө көмөктөшүүчү кыска жана так формулировкаланган сунуштардын жана нускамалардын жыйындысын камтыган документ. Методикалык сунуштар мугалимдердин тажрыйбасын изилдөөнүн же жалпылоонун же жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн негизинде иштелип чыгат. Мындан тышкары, мугалим билимдин белгилүү бир тармагында топтолгон педагогикалык тажрыйбаны талдоонун негизинде окуу китебин, окуу куралын, хрестоматияны ж. б. иштеп чыга алат [3].

Мугалимдин *эмпирикалык деңгээлдеги* усулдук ишинин натыйжалары болуп төмөнкүлөрдү камтыган окуу-методикалык комплекстер саналат: окутуу системалары (анын ичинде кесиптик билим берүү системалары); аймактык стандарттар; ар кандай академиялык дисциплиналар боюнча жумушчу окуу программалары; окуу куралдарынын комплекси; окутуу ыкмалары; жеке окуу дисциплиналарын окутуунун методикасы; билим берүү технологиялары ж. б. Мугалимдин методикалык ишмердүүлүгүнүн натыйжалары окуучулар тарабынан мектепте жана класстан тышкаркы сааттарда колдонулат

Мугалимдин методикалык компетенттүүлүк проблемасын изилдөө зарылдыгы ата мекендик гана эмес, чет өлкөлүк изилдөөчүлөр тарабынан да таанылган. Мындан тышкары, биздин изилдөөбүз үчүн методикалык компетенттүүлүктү көйгөйлөрдү чечүүнүн ылайыктуу стратегияларын иштеп чыгуу, тандоо жана колдонуу жөндөмү катары түшүнүү маанилүү көрүнөт. Педагогикалык практикага карата бул, биздин оюбузча, адистин учурдагы педагогикалык кырдаалга эң адекваттуу, окуу-тарбия процессинин сапаты боюнча эң натыйжалуу ыкмаларын жана технологияларын колдоно

**НАРОДНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ. ПЕДАГОГИКА.
МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ**

билүү жөндөмүн билдирет [7].

И. В. Сорокина «методикалык компетенттүүлүк» жана «методологиялык компетенттүүлүк» түшүнүктөрүн дифференцилоонун зарылчылыгы жөнүндө айткан. Аага ылайык, мугалимдин усулдук компетенттүүлүгү – тиешелүү окутуунун жетишкендиктерин эске алуу менен белгилүү бир предметти окутуунун сапатына коюлган талаптардын (методдорунун) жыйындысы. Ал эми усулдук компетенттүүлүк – бул мугалимдин методикалык компетенттүүлүктүн канчалык деңгээлде өздөштүрүлүшү.

Ар кандай авторлордун методикалык компетенттүүлүккө берген аныктамалары жана структуралык компоненттери 1-таблицада келтирилген [7].

1- Таблица

Методикалык компетенттүүлүктүн аныктамалары

№	Автор	Методикалык компетенттүүлүктүн аныктамасы	Методикалык компетенттүүлүктүн структуралык элементтери
1	Т. А. Загрина	Методикалык компетенттүүлүк – бул мугалимдин инсандык, ишкердик жана адеп-ахлактык сапаттарынын ажырагыс мүнөздөмөсү, педагогикалык жана илимий-методикалык чөйрөдө чыгармачылык менен өзүн өзү ишке ашырууга даярдыгын чагылдырган жөндөмдүүлүк.	мотивациялык-баалуулук, пландаштыруу-прогностикалык, субъектилик-активдүүлүк, инсандык өз алдынчалык, ишкердүүлүк
2.	А. Л. Зубков	– педагогикалык ишмердүүлүктө пайда болгон көйгөйлөрдү көрө билүү жана аларды чечүүнүн жолдорун таба билүү жөндөмдүүлүгү.	методикалык маданият, методикалык ой жүгүртүү, методикалык чыгармачылык, мугалимдин мобилдүүлүгү
3.	И. Ю. Ковалев	– кесиптик билим берүү процессинде калыптанган усулдук билимдерди, методикалык көндүмдөрдү, ошондой эле коммуникациялык жана маалыматтык окутуу технологияларын кесипкөй колдонууга технологиялык даярдуулукту камтыган педагогикалык чеберчилик.	усулдук ишмердүүлүк, коммуникативдик жана маалыматтык компетенттүүлүк, окутуунун жаңы технологиялары
4.	В. С. Шаган	– көндүмдөрдүн жыйындысы, мисалы, балдар менен иштөөнүн аруоштуруу формалары, кандай ыкмаларын колдонуу; аруокуучулардын билим кандай уюштуруу формаларында колдонуу; мазмунду өздөштүрүү деңгээлин диагностикалоо жана мониторинг жүргүзүү; пландаштырылган натыйжаларга	окутуунун ар кандай формалары, билим деңгээлин баалоо, долбоордук технология, химия предмети буюнча мазмундук тилкелер, химия предметин окуп

**НАРОДНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ. ПЕДАГОГИКА.
МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ**

	жетишүү; өз ишмердүүлүгүнүн талдоо жана анын натыйжаларын программалоо; жаңы нерсени өздөштүрүүгө шарт түзүү	үйрөнүүдөгү күтүлүүчү натыйжалар, баалоо, баалоонун түрлөрү, калыптандыруучу баалоонун техникалары
--	--	--

Көрүнүп тургандай, көптөгөн авторлор методикалык компетенттүүлүк, биринчи кезекте, белгилүү бир компоненттерди камтыган ажырагыс мүнөздөмө экенин белгилешет.

Методикалык ишмердүүлүк – бул окуу процессинин натыйжалуулугун жана анын сапатын жогорулатуу боюнча иштердин формаларын жана мазмунун үзгүлтүксүз өнүктүрүү, издөө жана жаңыртуу.

Кошумча билим берүү мекемелериндеги усулдук иш-чаралар, биринчи кезекте, педагогикалык инновацияларга негизделет.

Жалпысынан, мугалимдин усулдук компетенттүүлүгү – бул усулдук көндүмдөрдүн, билимдердин, жөндөмдөрдүн тутумун өздөштүрүү процесси жана натыйжасы жана аларды кесиптик ишмердүүлүктө ишке ашырууга даярдыгы.

Ошентип, мугалимдин методикалык сабаттуулугу менен предмет боюнча окутуунун методикасынын негизги илимий жетишкендиктерине ылайык сабак бере билүү жөндөмүн түшүнөбүз.

Методикалык чыгармачылык – окутуунун жаңы, педагогикалык жактан маанилүү жана ылайыктуу ыкмаларын жана технологияларын издөө жана түзүү боюнча иш-аракеттин өзгөчө түрү [8].

Келечектеги химия мугалимдеринин усулдук компетенттүүлүгүн калыптандыруунун принциптери [10]:

- адистердин усулдук компетенттүүлүгүн калыптандырууда интеграциялык принцип;

- кызматташтык деңгээлинде педагогикалык өз ара аракеттенүү, дайыма өзүн-өзү өркүндөтүү принциби;

- педагогикалык баалоо, өзүн-өзү баалоо, өзүн-өзү сыйлоо жана рефлексия принциби;

- адистердин усулдук компетенттүүлүгүн калыптандыруунун жеке траекториясынын, б. а., педагогикалык билимдердин, билгичтиктердин, көндүмдөрдүн жана аларды жаңы шарттарда колдонуу жөндөмүнүн болушу; педагогикалык проблемаларды аныктоо, аларды талдоо жана чечүү жөндөмдүүлүгү; педагогикалык иштин активдүү ыкмаларын жана формаларын өздөштүрүү принциби;

- аксиологиялык принцип – педагогикалык билимдин баалуулугун сезүү жана өз ишине канааттануу;

- келечектеги мугалимдердин усулдук компетенттүүлүгүн калыптандыруудагы көмөк көрсөтүү (насаатчылык) принциби;

- мотивациялык жана максат коюу принциби – методикалык иштин максаттарын туура коё билүү жана максатка жетүү мотивинин болушу.

Жыйынтык

Билим берүү тармагындагы компетенциялардын маңызын жалпы түшүнүүнү эске алуу менен, мугалимдин усулдук компетенттүүлүгүнүн өзгөчөлүктөрүн илимий изилдөөлөргө таянуу менен, ошондой эле кесиптик педагогикалык даярдыгынын жана анын педагогикалык ишмердүүлүгүнүн өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен, биз

изилдөөбүздө усулдук компетенттүүлүк – кесиптик компетенттүүлүктүн ажырагыс структуралык компоненти жана мугалимдин инсанынын интегративдик мүнөздөмөлөрү деген тыянакка келдик [4].

Демек, методикалык компетенттүүлүк – бул мугалимдин окуучуларды окутуунун, тарбиялоонун жана өнүктүрүүнүн педагогикалык маселелерин чечүүнүн ылайыктуу технологияларын жана ыкмаларын иштеп чыгуу, тандоо жана колдонуу боюнча билимдерди жана көндүмдөрдү, аларды баалуулук багыттары катары андап билүү, ошондой эле рефлексияга ээ болуу жана өзүнүн методикалык жөндөмүн өркүндөтүү иш-чаралары десек, жаңылышпайбыз.

Адабияттар:

1. Васильева, П. Д. Профессионально-методическая подготовка учителя химии в вузе: синергетический подход [Текст] / П. Д. Васильева. - СПб.: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена. 2003. - 196 с.
2. Герус, С.А. Методика формирования компетенций: опыт, теория, перспективы [Текст] / С. А. Герус, С. О. Пустовит // Химия в школе. - 2007. - №10.
3. Гребнев, И. В. Методическая компетентность преподавателя: формирование и способы оценки [Текст] / И. В. Гребнев // Педагогика. - 2014. - №1. - С. 69-74.
4. Жакышова, Б. Ш. Компетенттүүлүк мамилени ишке ашырууда жеке өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен окутуу [Текст] / Б. Ш. Жакышова, К. Ш. Абдыкеримова, Муса кызы Элмира // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. - 2020. - №8. - С. -194-197.
5. Жакышова, Б. Ш. Педагогические условия формирования профессиональной компетентности учителя химии [Текст] / Б. Ш. Жакышова, Г. К. Насирдинова, Бакыт кызы А. - 2021. - №. 10. - С. 240-243.
6. Зайцев, О. С. Практическая методика обучения химии в средней и высшей школе : Учебник [Текст] / О. С. Зайцев. - М.: Издательство КАРТЭК, 2012. - 470 с.
7. Равен, Джон. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация [Текст] / Джон Равен. - М.: «Когито-Центр», 2002. - 396 с.
8. Масюкова, Н. Г. Развитие методической компетентности учителя в процессе повышения квалификации с использованием дистанционных образовательных технологий [Текст] / Н. Г. Масюкова. - Ставрополь: СКИРО ПК и ПРО, 2018. -216 с.
9. Хуторской, А. В. Компетентностный подход в обучении. Научно-методическое пособие [Текст] / А. В. Хуторской. - М., 2013.
10. Чернобельская, Г. М. Методика обучения химии в средней школе : Учеб. для студ. высш. учеб. заведений [Текст] / Г. М. Чернобельская. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2010.